

नुकतेच अमेरिकेने एच-१बी व्हिसा धोरणात मोठा बदल करून त्यावरील शुल्क प्रचंड वाढवले. भारतात या निर्णयाचा परिणाम त्वरित जाणवू लागला, कारण अमेरिकेत माहिती-तंत्रज्ञान, सॉफ्टवेअर सेवा आणि इतर उच्च कौशल्याधारित क्षेत्रांमध्ये काम करणाऱ्या भारतीयोंचा वाटा मोठा आहे. ताज्या शुल्कवाढीमुळे कंपन्यांच्या खर्चात भर पडणार असून त्यांच्या परदेशी कार्यपद्धतीवर परिणाम होणार यात शंका नाही. सुरुवातीला या बदलामुळे उद्योगक्षेत्रात चंता पसरली, परंतु नंतर धोरणातील सविस्तर बाबी स्पष्ट झाल्यानंतर थोडासा दिलासा मिळाला. अर्थात असे असले तरी अमेरिकेने उचललेले हे पाऊल भारतासाठी कितपत योग्य आहे, याविषयी चर्चा होणे गरजेचे आहे. या निर्णयामुळे भारतासमोर काही अडचणी तात्काळ उभ्या राहतील, हे सर्वप्रथम मान्य करावे लागेल. परंतु दीर्घकालीन दृष्टीने पाहता त्यातून सकारात्मक परिणामांची मालिका दिसून येते. सर्वप्रथम, भारताला स्थानिक स्तरावर अधिक कौशल्यविकास आणि रोजगारनिर्मिती करण्याची संधी मिळेल. कंपन्यांना कुशल कर्मचाऱ्यांकडून वाजवी दरामध्ये सेवा उपलब्ध झाल्यास तसेच त्यांना प्रशिक्षण देण्यात परदेशात पाठवण्याचा खर्च वाचल्यास उच्च दर्जाच्या सेवा, संशोधन आणि उत्पादन विकासावर भर देता येईल. अर्थातच हे साधण्यासाठी सर्वप्रथम त्यांना आपल्याकडे त्यांचा कौशल्यविकास, तंत्रस्नेह वाढवणारे वातावरण निर्माण करावे लागेल. पण एकदा यात पाऊल पुढे टाकले तर आपल्या देशातच गुणवत्तापूर्ण रोजगार तयार होतील. पुढचा मुद्दा ‘ब्रेन ड्रेन’ कमी होऊन ‘ब्रेन गेन’ची संकल्पना बळकट करण्याचा आहे. अमेरिकेच्या ताज्या निर्णयामुळे परदेशात दीर्घकाळ राहणारे भारतीयां युवक भारतात परतण्याची शक्यता वाढेल वा नव्याने अमेरिकेत जाण्याचे नियोजन करणारे तो विचार मागे टाकतील असे गृहीत धरल्यास अशांचे कौशल्य, अनुभव आणि नेटवर्किंगचा फायदा देशातील उद्योगांना मिळेल. त्यामुळे भारताचे जागतिक स्तरावरचे बळ वृद्धगत होण्यास मदत होईल. या बदलामुळे भारतातील स्टार्ट अप इकोसिस्टीमला नवा वेग मिळण्याची शक्यताही नाकारता येत नाही. कृत्रिम बुद्धिमत्ता, सायबर सुरक्षा, क्लाउड कॉम्प्युटिंग, ब्लॉक टेक्नॉलॉजी अशा नव्या क्षेत्रांमध्ये गुंतवणूक वाढेल. जागतिक दर्जाच्या उपाययोजना विकसित करण्याची क्षमता भारतातील तरुणांमध्ये आधीच आहे. त्यामुळे ही परिस्थिती त्यांना अधिक प्रोत्साहन देईल, असे वाटते. खेरीज एच-१बी संदर्भातील ताज्या निर्णयामुळे कंपन्यांना अमेरिकेवर मोठ्या प्रमाणात अवलंबून राहण्याऐवजी इतर बाजारांपेठांचा शोध घ्यावा लागेल. युरोप, आशिया-पॅसिफिक, आफ्रिका अशा प्रदेशांमध्ये भारतीय कंपनी नव्या संधी शोधू लागल्यास जागतिक व्यवसाय विस्तार अधिक सुटूढ होईल. हे भारताच्या आर्थिक सुरक्षिततेसाठी आणि वैविध्यासाठी महत्त्वाचे पाऊल ठरेल. सरकारी पातळीवरदेखील या परिस्थितीतून शिकण्यासारखे बरेच काही आहे. शिक्षण आणि प्रशिक्षण व्यवस्थेत अधिक गुंतवणूक करून कौशल्य्याधारित अभ्यासक्रम, संशोधन संस्था आणि नवोन्मेषी प्रयोगशाळा उभारणे आता आवश्यक ठरणार आहे. हे उपाय भारतातील युवकांना जागतिक स्पर्धेसाठी अधिक सज्ज करतील.

अमेरिकेने एच-१ बी व्हिसाची फी एक लाख डॉलर्स (सुमारे ८८ लाख रुपये) केल्याचा भारतीय आयटी उद्योगावर आणि कर्मचाऱ्यांवर मोठा आण दिर्घकालीन परिणाम कसा होईल हे विस्ताराने जाणून घेताना हे विशेषत्वाने लक्षात घ्यावे लागेल की, अमेरिकेतच जाऊन नोकरी करणे आणि तिथेच राहणे असे

एकापाठोपाठ एक धक्के देणाऱ्या अमेरिकेच्या अध्यक्षांनी एच१बी व्हिसाचे शुल्क प्रचंड वाढवल्यामुळे निर्माण झालेली स्थिती काहींना संकटासमान भासत आहे. मात्र दीर्घकालीन दृष्टीने पाहता त्यातून सकारात्मक परिणामांची मालिका दिसून येते. वस्तुतः यामुळे भारताला स्थानिक स्तरावर अधिक कौशल्यविकास आणि रोजगारनिर्मिती करण्याची संधी मिळेल. हे आणि यासारखे लाभ उठवण्याची हीच वेळ आहे. याविषयी...

संकट नाही, ही तो संधी!

स्वप्न पाहणाऱ्यांना वा या ध्येयानिशी जगणाऱ्यांना आता पुनर्विचार करावा लागेल. कारण याआधी एच-१बी अंतर्गत दर वर्षी परदेशी सल्लागार ६० हजार डॉलर (५२ लाख रुपये) किमान पगारावर अमेरिकेत येत होते, तेव्हा स्थानिक कर्मचाऱ्यांचा सरासरी पगार १ लाख डॉलर (८८ लाख रुपये) होता. मात्र आता परिस्थिती बदलली आहे. महत्त्वाचे म्हणजे या निर्णयाचे परिणाम अमेरिकेवरदेखील होणार आहेत. अनेक स्थलांतरित (भारतीय, इझायली, दक्षिण आशियातील) अमेरिकेतील प्रमुख उद्योगांसाठीच काम करत असत आणि त्यांच्या प्रतिभेचा वांगला फायदा होत असे. आता दीर्घकालीन दृष्टीने अशा उद्योगांना तोटा सहन करावा लागू शकतो. त्यामुळे त्यांची इमोव्हेलेशनवरील पकड सैल होईल आणि यामुळे अमेरिकेच्या संरक्षणवादाला प्रोत्साहन मिळेल. एच-१बी व्हिसा हा अमेरिकेतील कंपन्यांना विशेषीकृत कामांसाठी परदेशी कामगारांना तात्पुरत्या स्वरूपात कामावर ठेवण्याची परवानगी देणारा एक

महत्त्वाचा व्हिसा आहे. भारतीय आयटी कंपन्यांसाठी विशेषतः टीसीएस, इन्फोसिस, विप्रो यांसारख्या कंपन्यांसाठी हा व्हिसा अत्यंत महत्त्वाचा आहे, कारण या कंपन्या मोठ्या प्रमाणात भारतीय कर्मचाऱ्यांना अमेरिकेतील प्रोजेक्ट्सवर पाठवतात.

दखल

डॉ. दीपक शिकारपूर

गेल्या काही वर्षांपासून ७० टक्क्यांपेक्षा जास्त एच-१बी व्हिसा भारतीयांना मिळाले आहेत. स्वाभाविकच या बदललेल्या धोरणामुळे आयटी कंपन्यांवर आर्थिक ताण वाढणार हे स्पष्ट आहे. यामुळे आधी उल्लेख केल्याप्रमाणे कंपनी अमेरिकेत नवीन कर्मचारी पाठवण्याचे प्रमाण कमी करतील कवा अमेरिकेतील प्रोजेक्ट्ससाठी स्थानिक कर्मचाऱ्यांनाच प्राधान्य देतील. व्हिसा फी वाढल्यामुळे भारतीय आयटी कंपन्यांसाठी अमेरिकेत नवीन प्रोजेक्ट्स मिळवणे कवा जुने प्रोजेक्ट्स कायम ठेवणे कठीण होईल. यामुळे अमेरिकेत काम करण्याची संधी शोधणाऱ्या भारतीय आयटी कर्मचाऱ्यांच्या रोजगारावर थेट परिणाम होईल.

नेपाळमध्ये सरकारच्या विरोधात युवाशक्तीने उठाव केला, हिंसाचार झाला, युवकांच्या प्रक्षोभापुढे प्रशासन हतबल झाले आणि सरकारला राजीनामा द्यावा लागला. नेपाळअगोदर श्रीलंका आणि बांगलादेशमध्येही युवाशक्तीच्या आक्रोशापुढे सत्तांतर झाले. काँग्रेसचे नेते राहुल गांधी यांच्या मते देशातील युवक, विद्यार्थी, जनरेशन झी संविधानाचे रक्षण करेल. यातून त्यांना नेमके काय अभिप्रेत आहे? भारतात असे बंड घडू शकते का?

आपल्या देशात कोणता मुद्दा कधी मूळ धरेल आणि पाहता पाहता चर्चेचा, आंदोलनांचा विषय बनेल किंवा बनवाला जाईल, हे सांगता येत नाही. मात्र असे विषय देशभरात गाजत आणि मतमतांतरे समोर आणत राहतात. बरेचदा ही चर्चा अनावश्यक असते तर बरेचदा ती काळाच्या कसोटीवर खरी उतरण्याची गरज असते. अशीच एक चर्चा अलिकडे देशभरात ऐकायला मिळाली. ज्या वेगाने हा विषय समोर आला, त्याच वेगाने तो शमलाही. मात्र त्याचा विचार करण्याची गरज जाणवली. नेपाळमधे सरकारच्या विरोधात जनरेशन झेड (युवाशक्ती)ने उठाव केला, हिंसाचार झाला, युवकांच्या प्रक्षोभापुढे प्रशासन हतबल झाले, सरकारला राजीनामा देऊन पळ काढावा लागला. नेपाळच्या अगोदर श्रीलंका आणि बांगलादेशमध्येही युवाशक्तीच्या आक्रोशापुढे सत्तांतर झाले. या पार्श्वभूमीवर भारतात असे काही घडू शकते का, असा मुद्दा अनेक धुरिणांच्या चर्चेत आला. हे घडत असतानाच काँग्रेसचे नेते आणि लोकसभेतील विरोधी पक्षनेते राहुल गांधी यांनी केलेल्या एका ट्वीटमळे अनेकांचा डोळे विस्फारले. राहुल गांधी म्हणतात, देशातील युवक, विद्यार्थी, ‘जनरेशन झी’ संविधानाचे रक्षण करेल. लोकशाही वाचवतील आणि मतांची चोरीही रोखतील. मी त्यांच्याबरोबर आहे. काहीसे अनावश्यक आणि अस्वस्थता निर्माण करणारे हे ट्विट पुढे आल्यानंतर राजकीय आणि अन्य व्यासपिठांवर याबाबत प्रश्न विचारले गेले.

नेपाळमध्ये युवकांनी रस्त्यावर येऊन केलेल्या आंदोलनाचा उल्लेख राहुल गांधी यांनी केला नसला तरी त्यांचे ट्वीट वाचताना नेपाळमधील युवकांचा संघर्ष डोळ्यापुढे आला. राहुल गांधी यांनी असे ट्वीट करून युवकांच्या मनात असंतोष खदखदतो आहे, असा इशारा सरकारला दिला आहे का, असा प्रश्न पडला. गेल्या वर्षी झालेल्या लोकसभेच्या आणि विधानसभा निवडणुकीमध्ये व्होटचोरी कशी झाली, याचे पुरावे देत राहुल गांधींनी गेले काही दिवस निवडणूक आयोगाची व सरकारची झोप उडवली. व्होट चोरीला निवडणूक आयोग संरक्षण देत आहे असा त्यांनी जाहीर आरोप केला. देशातील युवकांची ताकद आपल्या पाठिशी आहे असे काँग्रेस पक्ष सांगत आहे तर देशात काँग्रेसला नेपाळप्रमाणे आंदोलन घडवायचे असल्याचा आरोप भाजपा करत आहे. त्यातच सॅम पित्रोदा यांनी पाकिस्तानात आपल्याला घरासारखे वाटते असे म्हणत भाजपाला आयते कोलित दिले. या महिन्याच्या प्रारंभी नेपाळमध्ये हजारो युवकांनी रस्त्यावर येऊन सरकारविरोधात संघर्ष केला. हिंसाचार, जाळपोळ केली. सरकारी इमारती, राष्ट्रपती, पंतप्रधान, मंत्र्यांची निवासस्थाने पेटवली, न्यायालयाच्या इमारतीला आग लावली, मंत्र्याना पळता

भुई थोडी केली, पाठलाग करून मंत्र्यांना लाथा घातल्या, हे सर्व आश्चर्यकारक होते. पोलीस गोळीबारात पंचावन्न तरुणांचा बळी गेला. नेपाळ सरकारने फेसबुक, एक्स, युट्युब, इंस्टाग्राम आदी सोशल मिडियावर बंदी घातल्याचे निमित्त होऊन युवकांची माथी भडकली आणि ते रस्त्यावर उतरले. सोशल मिडिया केवळ टाइमपासचे माध्यम नाही, तर शिक्षण, रोजगार व जागतिक घडामोडींची वेगवान माहिती मिळवण्याचे साधन आहे असा दावा केला जात आहे. आजकाल तर रिल्स हे कमाईचे साधन बनले आहे. देश-विदेशात लक्षावधी लोक व्हिडिओ कॉलवरून संवाद साधत असतात. सोशल मिडिया हे परस्परांशी संवादाचे प्रभावी साधन आहे. या व्यासपिठावरून जगभरात किती अब्ज रुपयांचा ऑनलाइन बिझनेस होत असेल हे सांगणेही कठीण आहे. मग नेपाळ सरकारने युवाशक्तीच्या जखमेवर मीट चोळण्याचे काम का केले? नेपाळमधील संघर्षाच्या पार्श्वभूमीवर भारतातील युवक संविधानाचे रक्षण करतील आणि मतांची चोरी रोखतील असे राहुल गांधी यांनी म्हटले आहे म्हणूनच त्यांना भारतात नेपाळप्रमाणे आंदोलन होऊ शकते असे सुचवायचे आहे का, असा प्रश्न पडला.

राहुल गांधी यांनी बिहारमध्ये व्होट अधिकार यात्रा काढली, राजदचे नेते आणि लालूप्रसाद यादव यांचे पुत्र तेजस्वी यादव यांनीही राहुल यांना तेथे साथ दिली. कर्नाटक आणि महाराष्ट्रात एकेका मतदारसंघात सहा- सहा हजारालून अधिक मतांची कशी चोरी झाली त्याची आकडेवारी त्यांनी दिली. बिहार यात्रेत दिलेली घोषणा ‘व्होट चोर- गद्दी छोड’ ही देशात घरोघरी पोचली. या घोषणेनंतर भाजपाचे केंद्रातील व राज्या राज्यातील प्रवक्ते, नेते व मुख्यमंत्री राहुल खोटे बोलतात म्हणून एक सुरात तुटून पडले. राहुल गांधींनी आपल्या पत्रकार परिषदांमध्ये केंद्रीय मुख्य निवडणूक आयुक्तांवर मतचोरांचे संरक्षक असल्याचा आरोप केला. आपल्याकडे मतचोरीचे भरपूर पुरावे आहेत असे सांगत त्यांनी दिल्लीमध्ये सादरीकरण केले. राहुल गांधी आता शांत बसायला तयार नाहीत. आपला देश आणि संविधान हे महत्त्वाचे आहे, असे ते वारंवार सांगत आहेत. ‘भारत जोडो’ यात्रेत युवकांनी न्यायासाठी झटले पाहिजे अशी भाषा राहुल गांधी वापरत होते. आता पुन्हा ते युवाशक्तीला आवाहन करताना दिसत आहेत. भाजपाचे खासदार निशिकांत दुबे यांनी एक्सवर म्हटले आहे की, जनरेशन झेड घराणेशाहीच्या विरोधात आहे. पं. जवाहरलाल नेहरू, इंदिरा गांधी, राजीव गांधी, सोनिया

गांधी आता राहुल आणि प्रियांका या घराणेशाहीला ‘जनरेशन झेड’ कशी मान्यता देईल? जेन झी भ्रष्टाचाराच्या विरोधात आहे. युपीए सरकारमधील घोटाळे कसे विसरता येतील ? राहुल यांचे विदेशे दौरे व सॅम पित्रोदा यांना मिळणारा विदेशी पैसा याची या पार्श्वभूमीवर चौकशी व्हायला हवी.

नेपाळमधील युवा क्रांती सरकारमधील घराणेशाहीविरोधात होती. काँग्रेसची भारतात ओळखच घराणेशाही आणि घोटाळे अशी आहे, असे भाजपा खासदार प्रदीप भांडारी यांनी म्हटले आहे. माजी खासदार

सुब्रत पाठक यांनी तर कहरच केला आहे. ते म्हणतात, भारतात नेपाळसारखी क्रांती झाली तर लोक राहुल-अखिलेश यांच्या घरांना आग लावतील. ठाकरे यांच्या शिवसेनेने राहुल गांधींच्या वक्तव्याला साथ दिली. भारतातही असे घडू शकते, भाजपाने

तयार राहावे, असे ते म्हणाले. या सर्व चर्चांवर संयुक्त जनता दलाचे निरजकुमार म्हणाले, की भारत म्हणजे बांगलादेश नाही आणि नेपाळही नाही. भारताचे संविधान मजबूत आहे. केंद्रीय गृहमंत्री अमित शहा यांनी म्हटले की, निवडणूक आयोगाला बदनाम करणे ही काँग्रेसची जुनी चाल आहे. दरम्यान, काँग्रेसचे ज्येष्ठ नेते सॅम पित्रोदा यांनी आपण पाकिस्तानात गेलो की घरासारखे वाटते; बांगलादेश आणि नेपाळमध्येही असेच वाटते.

अमेरिकेतील संधी कमी झाल्यास भारतीय आयटी कर्मचारी कॅनडा, यूके, जर्मनी, जपान यासारख्या इतर देशांकडे स्थलांतर करू शकतात. व्हिसा धोरणे अधिक सोपी केली असल्यामुळे या देशांमध्ये संधी अधिक आहेत. भारतीय त्याचा लाभ घेऊ शकतील. आज अनेक भारतीय आयटी कंपन्यांचा व्यवसाय अमेरिकेवर अवलंबून आहे. मात्र बदलत्या परिस्थितीमध्ये आता त्यांना व्यवसाय मॉडेलमध्ये बदल करावा लागेल. त्यांना अमेरिकेत ‘ऑफशोर’ डिलिव्हरी सेंटर वाढवावी लागतील कवा स्थानिक कर्मचाऱ्यांची भरती करावी लागेल. अर्थात कुठलेही संकट नवीन संधी निर्माण करत असते. म्हणूनच भारतातील युवा पिढीने आणि उद्योगाने याकडे समस्या म्हणून न बघता संधी म्हणून पाहिले पाहिजे.

पूर्वेकडील देश (जपान, कोरिया, तैवान) आत्तापर्यंत आपण दुर्लक्षित करत होतो. तिथे संधी असूनही फायदा घेत नव्हतो. पण आता हे धोरण बदलावे लागेल. मुख्य म्हणजे आज आपला देशही प्रगत होत आहे. इथे शिक्षण आणि करिअर अजिबात अनाकर्षक नाही. आपण आपल्या देशात शिकून इथेच उत्कृष्ट करिअर करू शकतो. अनेक जागतिक उद्योग भारतात जीसीसी (ग्लोबल कंपेबिलिटी सेंटर्स) निर्माण करत आहेत. फक्त महाराष्ट्रातच अशी ७०० हून अधिक केंद्रे विकसित झाली आहेत. यामध्ये आणखी एक मोठा घटक आहे तो वेळेच्या फरकाचा. भारत आणि इतर अनेक देशांमधील वेळेच्या फरकामुळे बहुराष्ट्रीय कंपन्या कामकाजाचे चक्र चोवीस तास चालू ठेवू शकतात. उदाहरणार्थ, अमेरिकेतील कार्यालयाचे काम संपल्यावर भारतातील टीम ते काम पुढे नेऊ शकते आणि दुसऱ्या दिवशी सकाळी अमेरिकेतील टीमला काम तयार मिळते. यामुळे कामाची गती वाढते आणि वेळेची बचत होते. ग्राहक सेवा, आयटी सपोर्ट यासारख्या कार्यांसाठी हे विशेष महत्त्वाचे आहे, कारण, तिथे सतत उपलब्धता आवश्यक असते. वेळेच्या फरकामुळे कंपन्या वेगवेगळ्या टाइम झोनमधील कर्मचाऱ्यांच्या कौशल्यांचा आणि वेळेचा पुरेपूर वापर करू शकतात. एका ठिकाणच्या टीमचे काम संपल्यावर ते दुसऱ्या ठिकाणच्या टीमला सोपवले जाऊ शकते. यामुळे प्रकल्पांवर सतत काम सुरू राहून लवकर पूर्ण होते. हा लाभही लक्षात घ्यायला हवा.

जीसीसीमध्ये करिअर करण्याचे अनेक फायदे आहेत. इथे जागतिक स्तरावर काम करण्याची संधी मिळत असल्यामुळे विविध संस्कृती आणि कार्यशैलींची माहिती मिळते. नवीनतम तंत्रज्ञान आणि पद्धतींवर काम करण्याची संधी मिळाल्याने कौशल्यांचा विकास होतो. सामान्यतः जीसीसी चांगले वेतन आणि इतर आकर्षक फायदे देतात. विविध भूमिका आणि जबाबदाऱ्यांमध्ये काम करण्याची संधी मिळाल्याने करिअरमध्ये प्रगतीची शक्यता वाढते. जगभरातील सहकाऱ्यांशी आणि उद्योगातील लोकांशी संपर्क येत असल्यामुळे व्यावसायिक संबंध वाढतात. थोडक्यात, ही भारतात राहून जागतिक करिअर घडवण्याची एक उत्कृष्ट संधी आहे. तुम्ही योग्य कौशल्ये (उदा परदेशी भाषा, संवाद इत्यादी कौशल्ये) विकसित केल्यास आणि योग्य नेटवर्किंग केल्यास देशाबरोबरच विदेशात काम करण्याचे दारही उघडू शकते. बहुतेक जीसीसीमध्ये ग्लोबल टीमसोबत संवाद आणि समन्वय असतो. त्यामुळे वेगवेगळ्या देशांमधील कामाच्या पद्धती, संस्कृती आणि लीडरशिप स्टाईल समजतात. हे आंतरराष्ट्रीय करिअरसाठी अत्यंत उपयुक्त आहे. तेव्हा अमेरिकेचा नाद सोडून अन्य देशांकडे आणि मुख्यतः देशामधील संर्धीचा शोध घ्यावा हे उत्तम. (लेखक उद्योजक व संगणक साक्षरता प्रसारक आहेत)

परिस्थितीची जाग की आंदोलनाची हाक?

त्यांनी असे म्हटल्यानंतर राहुल गांधींवर तुटून पडणारी भाजपाची फळी पित्रोदांकडे वळाली. त्यांना देशद्रोही ठरवण्यापर्यंत मजल गेली. शहजाद पुनावाला यांनी एक्सवर म्हटले की, २६ /११ च्या दहशतवादी हल्ल्यावर काँग्रेस मूग गिळून गप्प का बसली आणि पुलवामा घटनेच्या वेळी पाकिस्तानला काँग्रेसने साथ का दिली हे आता उममगते आहे. राहुल गांधी वारंवार सांगत आहेत की, संविधान धोक्यात आहे. पण हे सांगताना ते केवळ मतांच्या चोरीविषयी बोलत आहेत की रस्त्यावर युवाशक्ती उतरेल असा इशारा देत आहेत ?

सोशल मिडियावर राहुल यांच्या वक्तव्यावर प्रतिक्रियांचा वर्षावर होताना दिसला. राहुल गांधी ‘एक्स’वर ‘व्होट चोरी फॅक्टरी’ असा उल्लेख करत असतानाच मुंबईत रात्री दोन वाजता नवा ऑपॅल फोन खरेदी करण्यासाठी तरुणाईची बुंबड बघायला मिळाली. काँग्रेसच्या काळात घरगुती गॅस सिलेंडरसाठी रांगा दिसायच्या, आता ऑपॅल फोनसाठी रांगा लागत आहेत. या पार्श्वभूमीवर बिहारमधील निवडणुकीच्या निकालानंतर जनरेशन झेड राहुल गांधीबरोबर आहे की अन्य कोणाबरोबर, समजेल असा सवाल आजची परिस्थिती आहे. आग आणि हिंसाचाराच्या माध्यमातून नव्हे तर मतदानातून सत्तांतर घडवण्याची ताकद देशातील युवकांमधे आहे. भारत हा बांगलादेश, श्रीलंका किंवा नेपाळपेक्षा वेगळा आहे. त्या दृष्टीने पाहिले जावे, हीच कोणत्याही भारतीयाची अपेक्षा असणार आहे.

रविवार दि. २८ सप्टेंबर २०२५ | पान ०२

अलीकडेच किरकोळ महागाईचे आकडे जाहीर झाले. जुलैच्या तुलनेत ऑगस्टमध्ये किरकोळ महागाई पुन्हा एकदा दोन टक्क्यांच्या पुढे गेली. तथापि, याबद्दल काळजी करण्याची गरज नाही. तज्ञांचा विश्वास आहे की चालू आर्थिक वर्षात ‘कोअर इन्फ्लेशन’ ३.२ टक्के असू शकते. ते मागील अंदाजांपेक्षा कमी आहे. दुसरीकडे, रिझर्व्ह बँक चालू आर्थिक वर्षात ईएमआयकपातीच्या स्वरूपात हा फायदा सामान्य जनतेला देऊ शकते.

गेल्या अनेक महिन्यांपासून महागाईचे आकडे कमी होत असताना, अन्नधान्याच्या किमती वाढल्यामुळे ऑगस्टमध्ये एकूण महागाईचे आकडे वाढले आहेत. असे असूनही काळजी करण्याची गरज नाही, असे म्हणायला जागा आहे. ‘क्रिसिल’ या संशोधन आणि रेटिंग फर्मने म्हटले आहे, की २०२५–२६ या आर्थिक वर्षात ‘कोअर इन्फ्लेशन’ ३.२ टक्के राहण्याचा अंदाज आहे. तो त्यांच्या पूर्वीच्या ३.५ टक्के अंदाजापेक्षा कमी आहे. ‘क्रिसिल’ने त्यांच्या ताज्या अहवालात म्हटले आहे, की चालू आर्थिक वर्षात ग्राहक किंमत निर्देशांक (सीपीआय) मध्ये १.४ टक्के घट दर्शवते. त्यामुळे आर्थिक सुलभतेसाठी सकारात्मक वातावरण निर्माण होण्याची शक्यता आहे. अहवालात म्हटले आहे, की रिझर्व्ह बँक या वर्षी व्याजदरात २.५ टक्के कपात करू शकते. ‘क्रिसिल’च्या मते जागतिक स्तरावरील अडचणी वाढत असताना कमी महागाई आणि कमी व्याजदरांमुळे अर्थव्यवस्थेत देशांतर्गत मागणी वाढेल. अहवालात असेही म्हटले आहे, की खरीप हंगामात अतिवृष्टी ही एक जोखीम आहे. त्यामुळे पंजाबसारख्या प्रमुख बागायती आणि अन्नधान्य उत्पादक प्रदेशांना चडथळा येऊ शकतो. अन्न महागाई कमी पातळीपासून वाढू लागली आहे ; परंतु तरीही ती मुख्य चलनवाढीपेक्षा कमी आहे.

ऑगस्टमध्ये किरकोळ महागाई मासिक आधारावर २.०७ टक्क्यांवर पोहोचली. ही वाढ प्रामुख्याने भाज्या, मांस आणि माशांच्या वाढत्या किमतींमुळे झाली. मागील महिन्यात जुलैमध्ये ती १.६१ टक्के होती. ग्राहक किंमत निर्देशांका (सीपीआय) मध्ये सलग नऊ महिन्यांच्या घसरणीनंतर महागाईमध्ये ही वाढ झाली आहे. नोव्हेंबर २०२४ पासून ती कमी होत होती. तथापि, वार्षिक आधारावर ग्राहक किंमत निर्देशांका (सीपीआय) वर आधारित महागाई कमी झाली आहे. गेल्या वर्षी ऑगस्टमध्ये ती ३.६५ टक्के होती. या कालावधीत अन्न महागाई शून्यापेक्षा खाली म्हणजेच ०.६९ टक्क्यांनी घसरली. राष्ट्रीय सांख्यिकी कार्यालयाने (एनएसओ) म्हटले आहे, की ऑगस्ट २०२५ मध्ये एकूण महागाई आणि अन्नधान्याच्या महागाईत प्रामुख्याने भाज्या, मांस आणि मासे, अंडी, तेल आणि चरबी, वैयक्तिक काळजी आणि अन्न उत्पादनांच्या किमती वाढल्यामुळे वाढ झाली. सरकारने रिझर्व्ह बँकेला दोन टक्के मार्जिनसह महागाई चार टक्के राखण्याचे आदेश दिले आहेत. ग्रामीण भारतातील महागाई जुलैमधील १.१८ टक्क्यांवरून ऑगस्टमध्ये १.६९ टक्क्यांपर्यंत वाढली. शहरी भागात महागाई २.४७ टक्के होती, जी मासिक आधारावर २.१ टक्के होती. केरळमध्ये सर्वाधिक ९.०४ टक्के महागाई होती तर आसाममध्ये सर्वात कमी म्हणजे उणे ०.६६ टक्के होती.

गेल्या काही काळ सातत्याने गाजत असलेल्या वक्फसंदर्भातील सुनावणीनंतर सर्वोच्च न्यायालयाने महत्वाचा निवाडा दिला. सर्वोच्च न्यायालयाने वक्फ सुधारणा कायद्याला स्थगिती दिली नाही, तर त्यातील काही तरतुदींमध्ये सुधारणा किंवा निलंबन केले आहे. सर्वोच्च न्यायालयाचा हा निर्णय पूर्णपणे तार्किक आहे. तो संतुलन साधतो. हा निर्णय या नवीन कायद्याबद्दलच्या चिंता दूर करेल, अशी आशा करायला हरकत नाही.

गेल्या काही काळ सातत्याने गाजत असलेल्या वक्फसंदर्भातील सुनावणीनंतर सर्वोच्च न्यायालयाने महत्वाचा निवाडा दिला. सर्वोच्च न्यायालयाने वक्फ सुधारणा कायद्याला स्थगिती दिली नाही, तर त्यातील काही तरतुदींमध्ये सुधारणा किंवा निलंबन केले आहे. सर्वोच्च न्यायालयाने केलेल्या सुधारणा महत्त्वपूर्ण आणि आवश्यक आहेत. त्या संविधानाच्या भावनेचा आदर करतात. एक महत्त्वाची दुरुस्ती म्हणजे सर्वोच्च न्यायालयाने वक्फ मालमत्तेच्या चौकशीच्या तरतुदी अंशतः स्थगित केल्या. केवळ नियुक्त अधिकार्याच्या अहवालाच्या आधारे मालमत्ता वक्फ नसलेली मानली जाऊ शकत नाही. जिल्हा दंडाधिकाऱ्यांना मालमत्ता हक्क निश्चित करण्याचा अधिकार देणे हे संविधानात समविष्ट असलेल्या अधिकाऱ्यांच्या पृथक्करणाच्या तत्त्वाच्या विरुद्ध असल्याचे न्यायालयाने मानले. लोकशाहीच्या तीन महत्त्वाच्या अंगांमध्ये कायदेमंडळ, न्यायपालिका आणि कार्यकारी यांच्यात सत्तेचा समतोल राखण्यासाठी ही व्यवस्था करण्यात आली होती. एका दिशेने वाढणारा कल सत्तेचा समतोल बिघडवू शकतो. त्यामुळे सर्व अधिकार एकाच संस्थेला दिले नाहीत. त्यामुळे हुकूमशाही रोखण्यात यश आले आहे. अधिकारांचे केंद्रीकरण होणार नाही, याची दक्षता घटनाकर्त्यांनी घेतली आहे.

वक्फ स्थापन करण्यासाठी किमान पाच वर्षे इस्लाम धर्म स्वीकारण्याची आवश्यकता असलेली तरतूद राज्य सरकारे त्याच्या पडताळणीसाठी नियम तयार करत नाहीत, तोपर्यंत निलंबित राहणार आहे. धर्म ही देशातील वैयक्तिक बाब आहे. नागरिकाने त्यांची धार्मिक ओळख सार्वजनिकरित्या प्रदर्शित करणे बंधनकारक नाही. त्यामुळे एखाद्या धर्माचे पालन किती काळापासून करत आहे हे ठरवणे अत्यंत गुंतागुंतीचे आहे. राज्य सरकारांनी या संदर्भात नियम तयार करताना सर्व पैलूंचा विचार करणे आणि अधिक संवेदनशीलता दाखवणे अपेक्षित आहे. वक्फ सुधारणा कायद्याच्या अनेक पैलूंवर विरोधी पक्षाने जोरदार आक्षेप घेतला. संसदेच्या दोन्ही सभागृहांमध्ये आणि रस्त्यावर बराच गोंधळ झाला. या प्रकरणाचे गांभीर्य आणि परिणाम लक्षात घेता सर्वोच्च न्यायालयाचा निवाडा महत्त्वपूर्ण आहे. याचिकेत संपूर्ण कायदा रद्द करण्याची मागणी करण्यात आली होती ; परंतु सर्वोेच्च न्यायालयाने ते स्वीकारण्यास नकार दिला. अशी पावले अत्यंत दुर्मिळ प्रकरणांमध्ये उचलली जातात आणि त्यांचा व्यापक परिणाम होतो. या अर्थाने सर्वोच्च न्यायालयाने न्यायिक विवेकाचा वापर केला तसेच कायदेविषयक सीमा ओलांडू नये याची काळजी घेतली. सर्वोच्च न्यायालयाने वक्फ दुरुस्ती कायद्याला स्थगिती देण्यास नकार दिला ; परंतु काही प्रमुख मुद्द्यांवर अंतरिम स्थगिती दिली. न्यायालयाने स्पष्ट केले, की संपूर्ण कायद्याला स्थगिती देण्याचा कोणताही आधार नाही. हे लक्षात घेण्यासारखे आहे, की वक्फ मालमत्तेचे योग्य व्यवस्थापन आणि वापर

महागाई आढोक्यात, वषण दिलासा हवा

भारतीय जनतेला अमेरिकेसोबतच्या वाढत्या व्यापारयुद्धाच्या झळा बसण्याची शक्यता आहे. अमेरिकेने पन्नास टक्के व्यापार शुल्क लागल्यानंतर वेगवेगळ्या क्षेत्रांमधील भाववाढीचा दर वाढण्याची शक्यता आहे. मात्र दुसरीकडे, केंद्र सरकारने वस्तू व सेवाकरात, म्हणजे जीएसटीत लक्षणीय कपात केल्यामुळे दिलासादेखील मिळू शकतो. असे असले तरी वाढत्या महागाईची चिन्हे ऑगस्ट महिन्यातच दिसू लागली हे समजून घेतले पाहिजे. भाज्या, मांस आणि माशांसह ठरावीक अन्नपदार्थांच्या किमती वाढल्यामुळे ऑगस्ट २०२५ मध्ये किरकोळ महागाई दराने २.०७ टक्क्यांची पातळी गाठली आहे. ग्राहक किंमत निर्देशांकावर आधारित महागाईचा दर जुलैमध्ये १.६१ टक्क्यांपर्यंत घसरला होता. तर ऑगस्ट २०२४ मध्ये तो ३.६३ टक्के इतका नोंदवला गेला होता. एनएसओ म्हणजेच राष्ट्रीय सांख्यिकी कार्यालयाने दिलेल्या आकडेवारीनुसार ऑगस्ट २०२५ मध्ये भाजीपाला, मांस, मासे, अंडी, तेल,

वैयक्तिक निगा उत्पादने यांच्या किमतीत वाढ झाली. त्यामुळे अन्नधान्य भाववाढीसह मुख्य महागाई दरात वाढ झाली. ऑगस्टमध्ये भाजीपाल्याच्या किमतीत जवळपास १६ टक्के वाढ झाली. सर्वसामान्य लोकांना रोजच्या जेवणात भाजी लागते. त्यामुळे ही दरवाढ चिंताजनक म्हणावी लागेल. मांस आणि माशांच्या किमती दीड टक्के दराने वाढल्या, तर दूध आणि दुग्धजन्य पदार्थांचा महागाई दर ऑगस्टमध्ये २.६ टक्के होता.

कपडे आणि पादत्राणांच्या महागाईचा दर जुलैमधील अडीच टक्क्यांवरून किंचित घसरला. इंधन आणि ऊर्जा क्षेत्रातील भाववाढही घसरून २.४ टक्क्यांवर पोहोचली. जुलैमध्ये ती २.७ टक्के होती. केंद्र सरकारने रिझर्व्ह बँकेला किरकोळ महागाई दर चार टक्क्यांच्या पातळीवर मर्यादित राखण्याचे निर्दे श दिले आहेत. अन्नधान्य महागाईचा दर जुलै २०२५ च्या तुलनेत ऑगस्ट २०२५ मध्ये १०७ आधारबिंदूंनी वाढला आहे. ग्रामीण भागात तर अन्यधान्याची भाववाढ शहरांपेक्षा जास्त

सर्वोच्च न्यायालयाचा तार्किक निर्णय

हा दीर्घकाळ वादाचा विषय आहे आणि मुस्लिम समुदायातही वक्फमध्ये सुधारणांच्या मागण्या केल्या जात आहेत. केंद्र सरकारने आठ एप्रिल २०२५ रोजी वक्फ सुधारणा कायदा लागू करण्याचा निर्णय घेतला आणि २२ मे रोजी या प्रकरणात दाखल केलेल्या पाच याचिकांवर सर्वोच्च न्यायालयाने आपला निर्णय राखून ठेवला. सरन्यायाधीशांनी म्हटले, की जिल्हाधिकारी हा कार्यकारी शाखेचा भाग आहे आणि त्यांना असे अधिकार देणे हे अधिकारांच्या पृथक्करणाच्या तत्त्वाचे उल्लंघन करेल. शिवाय, वक्फ बोर्डमध्ये गैरमुस्लिम सदस्यांना नामांकित करण्याची परवानगी देणारी तरतूद रद्द न करता, सर्वोेच्च न्यायालयाने काही नियम निश्चित केले आहेत. या नियमांनुसार, केंद्रीय वक्फ बोर्डात मुस्लिम सदस्यांची संख्या चारपेक्षा जास्त तर राज्य वक्फ बोर्डात तीनपेक्षा जास्त असू शकत नाही. संसदेने संमत केलेले कायदे केवळ दुर्मिळ प्रकरणांमध्येच बदलले जाऊ शकतात, असे न्यायालयाला अभिप्रेत आहे. लोकसभा आणि राज्यसभेत सुमारे १४ तासांच्या चर्चेनंतर आणि संयुक्त संसदीय समितीमध्ये सहा महिन्यांच्या चर्चेनंतर सर्वोच्च न्यायालयाच्या छाननीमुळे वक्फ सुधारणा कायदा सर्व बाबतीत निर्दोष सिद्ध होईल अशी आशा आहे. राजकीय हितसंबंधांच्या दृष्टिकोनातून न पाहता व्यापक दृष्टिकोनातून पाहिले तरच असे मुद्दे योग्य दिशेने पुढे नेले जाऊ शकतात.

सर्वोच्च न्यायालयात वक्फ सुधारणा कायद्याला आव्हान देणाऱ्या याचिकांवर सरन्यायाधीश भूषण गवई आणि न्यायमूर्ती ए. जी. मसीह यांच्या खंडपीठाने सुनावणी केली. दुरुस्तीच्या वैधतेला आव्हान देणाऱ्या याचिकांवर अंतिम निर्णय येईपर्यंत न्यायालयाने ही स्थगिती लागू केली. न्यायालयाने वक्फ सुधारणा कायद्यातील एक तरतूद रद्द केली. त्यात फक्त पाच वर्षांपासून मुस्लिम धर्माचे पालन करणाऱ्या व्यक्तीलाच आपली मालमत्ता वक्फला दान करण्याची परवानगी होती. देणगी देणारी व्यक्ती मुस्लिम धर्माचे पालन करते की नाही हे पडताळण्यासाठी केंद्र सरकार नियम तयार करत नाही, तोपर्यंत

न्यायालयाने कलम ३(आर) ला स्थगिती दिली. न्यायालयाने म्हटले, की नियमांशिवाय ही तरतूद सत्तेचा मनमानी वापर करण्यासारखे असेल. वक्फ मालमत्तेने सरकारी मालमत्तेवर अतिक्रमण केले आहे की नाही, हे ठरवण्याचा अधिकार जिल्हा दंडाधिकाऱ्यांना देणारी तरतूदही सर्वोच्च न्यायालयाने रद्द केली. न्यायालयाने म्हटले, की यामुळे अधिकारांचे विभाजन झाले आहे. वादग्रस्त मालमत्तेवर न्यायाधिकरण किंवा न्यायालय निर्णय देत नाही, तोपर्यंत वादग्रस्त मालमत्ता अप्रभावित राहील. न्यायालयाने नोंदणी अनिवार्य करण्याच्या अटीवर बंदी घालण्यास नकार दिला. न्यायालयाने म्हटले, की वक्फ मालमत्तांची नोंदणी १९९५ ते २०१३ दरम्यान झाली होती आणि आता त्यांची पुन्हा नोंदणी केली जात आहे. त्यामुळे ही नवीन कार्यवाही नाही. नोंदणीची अंतिम मुदत सुधारण्याची आवश्यकता असू शकते अशी चिंता न्यायालयाने व्यक्त केली.

न्यायालयाने वक्फ बोर्डात गैर-मुस्लिमांचा समावेश करण्याच्या तरतुदीवरही निर्णय दिला. खंडपीठाने स्पष्ट केले, की केंद्रीय वक्फ बोर्डात चारपेक्षा जास्त गैरमुस्लिम सदस्य असू नयेत; परंतु केंद्रीय वक्फ बोर्डात एकूण २२ सदस्य आहेत. राज्य वक्फ बोर्डात तीनपेक्षा जास्त गैर-मुस्लिम सदस्य असू नयेत, असे न्यायालयाने म्हटले असताना राज्य वक्फ बोर्डात एकूण ११ सदस्य आहेत. न्यायालयाने वक्फ सुधारणा कायद्याच्या कलम २३ लाही स्थगिती दिली नाही. त्यात वक्फ बोर्दांमध्ये पदाधिकाऱ्यांच्या नियुक्तीची तरतूद आहे. ते सहसा वरिष्ठ सरकारी अधिकारी असतात. न्यायालयाने म्हटले आहे, की शक्यतो हे अधिकारी मुस्लिम असले पाहिजेत. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, सचिवांची नियुक्ती मुस्लिम समुदायातून करावी. सर्वोच्च न्यायालयाने आपल्या आदेशात वक्फच्या कायदेशीर व्याख्येतून ‘वक्फ बाय युजर’ ही संकल्पना काढून टाकण्याच्या निर्णयाला स्थगिती दिली नाही. ‘वापरकर्त्यांद्वारे वक्फ’ म्हणजे अशा मालमत्ता, जिचा वापर धार्मिक किंवा धर्मादाय कारणांसाठी बराच काळ केला जात आहे आणि म्हणूनच त्यांना वक्फ मालमत्ता मानले जाते. वक्फ सुधारणा कायद्याने ‘वक्फ बाय युजर’ची तरतूद

असून सरकारला याची दखल घ्यावी लागेल. विशेष म्हणजे कम्युनिस्टांच्या केरळमध्ये ऑगस्टमध्ये सर्वाधिक एकत्रित महागाई १.०४ टक्के तर कर्नाटकमध्ये ३.८१ टक्के होती. आर्थिक विकास होतो, तेव्हा काही प्रमाणात चलनवाढ होतेच. परंतु कोणत्या वस्तूंची आणि किती प्रमाणात किंमतवाढ होते, हे पाहणे महत्त्वाचे असते. भाववाढीची झळ गोरगरीब वर्गाला कमीत कमी लागावी, असा विचार करावाच लागतो.

बरोबर नऊ वर्षांपूर्वी म्हणजे २०१६ मध्ये चलनवाढीचा दर चार टक्क्यांच्या मर्यादित रहावा, असे धोरण ठरवण्यात आले. त्याचा टॉलरन्स बँड, म्हणजेच सहनशीलतेची मर्यादा खालच्या पातळीवर दोन टक्के आणि वरच्या पातळीवर सहा टक्के अशी निश्चित करण्यात आली. केंद्र सरकार आणि रिझर्व्ह बँकेनेच हे धोरण ठरवले. परंतु दर पाच वर्षांनी या धोरणाचा आढावा घ्यायचा, असेही ठरले होते. या धोरणाचा फेरआढावा मार्च २०२४ च्या आत पूर्ण झाला पाहिजे, अशी अपेक्षा होती. जानेवारी २०१४ पासून म्हणजेच केंद्रात नवे सरकार येण्यापूर्वीपासूनच येण्याच्या अगोदर सहा महिने भारतीय रिझर्व्ह बँकेने घाऊक किमतींपेक्षा किरकोळ किंमतवाढीवर लक्ष केंद्रित करण्यास सुरुवात केली. हे धोरण यशस्वी ठरले असून, त्यामुळे किरकोळ पातळीवरची महागाई टप्प्याटप्प्याने कमी झाली आहे. २०१२–१३ मध्ये किरकोळ किंमत निर्देशांकावर आधारित भाववाढ दहा टक्के होती. ती चालू आर्थिक वर्षात ३.१ टक्क्यांवर आली. या संपूर्ण वर्षात चलनफुगवट्याचा सरासरी दर अडीच टक्क्यांवर येईल, अशी आशा आहे. याचे कारण भरपूर पाऊस झाला आहे आणि वस्तू आणि सेवाकराचे दर कमी झाले आहेत.

उच्च गतीने निरंतर आर्थिक विकास साधायचा असेल, तर चलनफुगवटा कमी पातळीवर आणि स्थिर स्वरूपाचा असणे आवश्यक ठरते. वस्तूंच्या किमती झपाट्याने वाढत गेल्यास ग्राहकांची खरेदीशक्ती कमी होत जाते. दुसरीकडे, किमतीत अत्यल्प वाढ होत असल्यास कारखानदारांचा उत्पादनातील रस कमी होतो.

रिझर्व्ह बँकेचे माजी कार्यकारी संचालक जनक राज हे बँकेच्या एमपीसी, म्हणजेच मॉनेटरी पॉलिसी कमिटीचे सदस्यदेखील होते. त्यांच्या मते सध्याचा टॉलरन्स बँड कायम ठेवला पाहिजे. रिझर्व्ह बँकेचे डेप्युटी गव्हर्नर पूनम गुप्ता यांनीही विद्यमान धोरणाचे समर्थनच केले आहे. मात्र एमपीसीचे २०१६ ते २०२० या काळात सदस्य असलेले अर्धतज्ज्ञ रवींद्र ढोलकिया यांच्या मते चलनफुगवट्याची चार टक्क्यांची मर्यादा ही खूप कमी आहे. विकसित भारताच्या दृष्टिकोनातून साडेपाच टक्के चलनफुगवटा ही मर्यादा योग्य राहील. याउलट एमपीसीवर काम केलेल्या काही सदस्यांनी चलनफुगवट्याचे लक्ष्य हे अडीच टक्क्यांपर्यंत खाली आणण्याची गरज असल्याचे म्हटले आहे. रिझर्व्ह बँकेने ‘हेडलाइन इन्फ्लेशन’वर (इंधनासह सर्व माल आणि वस्तूंच्या किमतींची पातळी) भर द्यावा की फक्त अन्नेतर वस्तूंच्या महागाईवर भर द्यावा, याबद्दलही मतभेद आहेत. मात्र या सगळ्यापलीकडे राजकीय वास्तवाचा विचार करूनच निर्णय घेतले जातात. ८० कोटी जनतेला मोफत अन्नधान्य दिले जात असून ‘लाडकी बहीण’ घाटणीच्या योजनेला मोठा प्रतिसाद मिळाला आहे. याचा अर्थ अजूनही बहुसंख्य जनतेला भाववादीशी झुंजावे लागत आहे. दैनंदिन गरजा भागवण्यासाठी त्यांच्या रिश्तात पुरेसे पैसे नाहीत, हे कठोर वास्तव आहे.

काढून टाकली. त्याचा याचिकाकर्त्यांनी तीव्र विरोध केला. पश्चिम बंगालमध्ये अनेक ठिकाणी वक्फ सुधारणा कायद्याविरुद्धच्या निदर्शनांना हिसक वळण लागले. याचिकाकर्त्यांना याचे समाधान आहे, की न्यायालयाने त्यांनी आव्हान दिलेल्या अनेक तरतुदींना स्थगिती दिली आहे. नागरिकत्व कायदा आणि प्रार्थनास्थळे कायदा यासारख्या असंख्य मुद्द्यांवर सर्वोेच्च न्यायालयात अनेक वर्षांपासून खटले सुरू आहेत. परिणामी, वक्फ प्रकरणाचा निपटारा होण्यासाठी अनेक वर्षे लागू शकतात. तथापि, अंतिम निर्णय येईपर्यंत अंतरिम आदेश वक्फ कायद्यातील बहुतेक तरतुदींची पद्धतशीर अंमलबजावणी करण्यास परवानगी देतो. जलद निराकरण आणि न्यायालयीन शिस्त सुनिश्चित करण्यासाठी सन्मयाधीशांनी खटल्याची सुनावणी करण्यासाठी पाच सदस्यीय घटनात्मक खंडपीठाची स्थापना करणे हा एक चांगला पर्याय असू शकतो. वक्फचा मुद्दा धार्मिक धर्मातराशीदेखील संबंधित आहे. सर्वोच्च न्यायालयाने हरियाणा, मध्य प्रदेश, राजस्थान आणि उत्तराखंडच्या कायद्यांना आव्हान देणाऱ्या याचिका उच्च न्यायालयांकडून स्वतःकडे हस्तांतरित करण्याचे आदेश दिले आहेत. त्यामुळे जबददस्तीने आणि प्रेरित धार्मिक धर्मातरे रोखता येतील.

वक्फ (सुधारणा) कायद्यातील काही वादग्रस्त कलमे सर्वोेच्च न्यायालयाने रद्द केली, ही सरकारला मोठी चपराक आहे. सरन्यायाधीश भूषण गवई आणि न्यायमूर्ती ए. जी. मसीह यांनी सांगितले, की संसदेने मंजूर केलेल्या कायद्याच्या संवैधानिकतेचा अंदाज नेहमीच त्याच्या बाजूने असतो ; परंतु काही तरतुदींना अंतरिम संरक्षण आवश्यक आहे. या निर्णयामुळे मुस्लिम समुदायाच्या मालमत्तेचे संरक्षण करण्यासाठी दिलासा मिळाला आहे. अन्यथा, या मालमत्तांचे सरकारीकरण करण्याचा परवानाच सरकारला मिळाला असता. मौलाना अशद् मदनी यांनी ‘मुस्लिम मालमतेमध्ये सरकारी हस्तक्षेप रोखण्यासाठी एक महत्त्वाचे पाऊल’ असे सर्वोच्च न्यायालयाच्या निकालाचे वर्णन केले आहे. हा कठोर कायदा रद्द होईपर्यंत ‘जमियत उलेमा-ए-हिंद’ आपला कायदेशीर आणि लोकशाही संघर्ष सुरू ठेवेल. हा नवीन वक्फ कायदा भारतीय संविधानावर थेट हल्ला आहे. तो केवळ नागरिकांना आणि अल्पसंख्याकांना समान हकांची हमी देत नाही, तर पूर्ण धार्मिक स्वातंत्र्यदेखील प्रदान करतो. हा कायदा मुस्लिमांचे धार्मिक स्वातंत्र्य हिरावून घेण्याचा एक धोकादायक, असंवैधानिक कट आहे. वक्फ मालमत्तेवरील मनमानी आणि प्रशासकीय अधिकार रोखण्यासाठी हा निर्णय महत्त्वाचा आहे. न्यायालयाने मुस्लिम समुदायाच्या धार्मिक स्वातंत्र्याचे रक्षण करणाऱ्या अनेक महत्त्वाच्या तरतुदींना स्थगिती दिली आहे. हा कायदा मुस्लिमांना ‘दुय्यम दर्जाचे नागरिक’ बनवण्याचा प्रयत्न करत होता. सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयावरून हे सिद्ध होते, की देशात संविधान सर्वोच्च आहे आणि कोणीही त्याची मुळे हलवू शकत नाही. न्यायालयाने सरकारच्या संविधानविरोधी हेतूंना फटकारले आहे- न्यायालयाने म्हटले आहे, की वक्फ बोर्डाची सीईओ मुस्लिम असावा, राज्य वक्फ बोर्डाचे तीनपेक्षा जास्त सदस्य इतर कोणत्याही धर्माचे असू शकत नाहीत, केंद्रीय वक्फ बोर्डाचे चारपेक्षा जास्त सदस्य इतर कोणत्याही धर्माचे असू शकत नाहीत आणि पाच वर्षांसाठी मालमत्ता मुस्लिम घोषित करावी, ही अटदेखील स्थगित करण्यात आली आहे.

शाहित्य माफक

रविवार ■ दि. २८ सप्टेंबर २०२५

जगाचा पोशिंगा सदा उपाशी!

अ गदी शाळेत असल्यापासून सर्वांना शिकविले जाते की, जगाचा पोशिंगा हा खरा शेतकरीच आहे. तो बळीराजा आहे, तो अन्न पिकवतो, तोच जगाला जेवू घालतो. त्याला शेतकरी राजा म्हणा. अशी विशेषणे देऊन त्याला मोठे केले जाते. पण संपूर्ण देशात गरीबीमुळे, कर्जांमुळे, दारिद्र्यामुळे सवात जास्त आत्महत्या त्या शेतकऱ्यांचीच होत असते.

शेतकरी म्हणून काम करणाऱ्या शेतकऱ्यांच्या मुलांना कोणी पोरगी द्यायला तयार होत नाही. मुली देखील नवरा शेतकरी असेल तर पाठ फिरवतात. असे नेमके काय घडते की, या जगाच्या पोशिंग्याची जगाकडून अशी हेटाळणी होत असते. सरकारी धोरणे हीच त्याला कारणीभूत असल्यामुळे आज शेतकरी देशोधडीला लागला आहे. ना समाज या जगाच्या पोशिंग्याची दखल घेतो ना सरकार.

त्याला जर भाव कमी मिळाला तर आत्महत्या शिवाय दुसरा पर्याय काय? कधी बियाणे बोपस निघते, तर कधी डीपी जळते. पाऊस जास्त झाल्यावर शेती व पिके वाहून जाते, तर दुष्काळ पडल्यावर पाण्याची अडचण येते, त्यावेळी शेतकरी सावकाराकडून पैसे घेतो. पैसे परत करावेच पण पैसा नाही. सावकाराकडून कर्ज घेतलेले असते. ते फेडण्यासाठी अडचण येते. त्यामुळे शेतकरी आत्महत्येचा मार्ग पत्करतो.

गरज लागेल त्यावेळी शेतकरी सावकाराकडून कर्ज काढतो आणि ते नाही भेटलं, नाही फीटलं तर तो आत्महत्या करतो. ही आता परंपरा निर्माण झाली आहे. म्हणूनच अर्थशास्त्राच्या नियमानुसार भारतीय शेतकरी कर्जात जन्मतो, कर्जात वाढतो व आपले कर्ज पुढील पिढीच्या माथी मारून कर्जातच मरतो, हे तोंतातं सत्यात उतरू लागले आहे. गेल्या काही दिवसांपासून शेतकऱ्यांचा मृत्यू झालेल्या बातमीकडे आता प्रसारमाध्यमे कानाडोळ्य करायला लागली आहे. कारण ‘रोज मेरे त्याला कोण रडे’ अशी अवस्था सर्वांचाच झाली आहे. या शेतकऱ्याला जर सरकारने, समाजाने धोर दिला नाही तर शेतीवर आधारित हा देश संकटात सापडल्याशिवाय राहणार नाही. भारत हा कृषिप्रधान देश आहे. पण प्रत्येक ठिकाणी शेतकऱ्यांची हेळसांड होत आहे, ते पाहून या देशाला कृषिप्रधान देश म्हणून म्हणण्याचीही आता शम वाटू लागली आहे.

शेतकरी खते, बी-बियाणे खरेदी करायला जातो, त्यावेळी त्याला कंपनीने ठरवल्या भावांपेक्षाही चढ्या भावाने खरेदी करावी लागते. या प्रकारामुळे तो प्रचंड तोट्यात येतो. तोट्यातील शेती तो कुठपर्यंत सहन करणार? तो कुठपर्यंत टिकणार आहे. मुळातच शेतकऱ्यांच्या मालाचा भाव दुसरे ठरावत व ते व्यापारी कोंबा दलाल योग्य दर ठरवत नाहीत. तरुण शेतकरी वर्ग हा संयमी नाही. जुना शेतकरी त्यामानाने संयमी होता. शेतीतील नुकसान नवी पिढी सहन करू शकत नाही. त्यापेक्षा तो हातात दोरखंड घेतो व गळ्याला बांधतो.

आत्महत्या हा पर्याय नाही. आपलं कुटुंब उघड्यावर पडतंय, याची जाणीव शेतकऱ्यांनी ठेवली पाहिजे. नैसर्गिक आपत्तीमध्ये सुद्धा शेतकऱ्यांना अडचणीचा सामना करावाच लागतो. शेतकऱ्याचा माल पाऊस जास्त झाला तर वाहून जातो व कमी पडला तर पिके वाळून जातात. चांगले उत्पन्न आले म्हणून शेवकरी खूब होतो, तर दर कोसळतो. म्हणून खंबीर असलेला शेतकरी देखील कोसळतो. शेतकरी उभा राहिला पाहिजे म्हणून सरकारनेच कठोर पावले उचलली पाहिजे.

शेतकऱ्यांना जर वेळेवर पिक कर्ज, पिक विमा दिला तर शेतकऱ्यावर वाईट वेळ येणार नाही. शेतकऱ्यांना जर वेळेत पैसा मिळाला तर तो

आत्महत्या करणार नाही. केवळ पैसा वेळेवर न मिळाल्यामुळे आर्थिक अडचणीमुळे शेतकरी आत्महत्येस तयार होतो.

कौटुंबिक अडचणीमुळे त्याला त्रास होतो. शेतीसाठी खर्च करण्यासाठी लोकांकडून उसने घेतलेले पैसे परत वेळेवर जर गेले नाही तर लोक पुन्हा पैसे देत नाहीत. शेतकरी आत्महत्या करण्यामागचं कारण असं आहे की, शेतकरी अगोदरच कर्जबाजारी झालेला असतो. शासनाने जो मालाला भाव केलेला असतो तो भाव शेतकऱ्याला मिळत नाही.

कोणतेही सरकार शेतकऱ्यांचे मूळ प्रश्नच सोडवित नाही. सरकार कुठलाही निर्णय घेत नाही. शेतकरी संघटीतही नाही. आता काहीच परवडत नाही आणि जनतेसाठी आहोत, जनता आपल्यासाठी नाही, हे भान तमाम सरकारी नोकरांना आलचं पाहीजे. आपापल्या कलेच्या क्षेत्रात उत्तुंग यश मिळवणारे लेखक, कवी, कलावंत ह्यांना ज्या रसिकांच्या प्रेमावर मोठं होता आलयं, त्या रसिकांच्या आणि सगळ्या समाजाच्या हितासाठी कणखर भूमिका घेऊन प्रसंगी सगळ्या व्यवस्थेच्या विरोधात उभ राहण्याचं सामर्थ्य, बळ आणि सदबुद्धी जनतेला आली पाहीजे.

कुठल्याही जात, धर्म, समूहाची द्वेषमुलक मांडणी करणाऱ्या मार्थेफिरूंच्या मनातल्या द्वेषाच्या चिंती नष्ट होऊन प्रेमाचे पूल कधी निर्माण होवोत देवचं जाणो. आपल्या मागच्या पिढ्यांनी आपले संसार, घरादाराची राखरांगोळी करून, प्राणाचे मोल देऊन मिळवलेलं स्वातंत्र्य आणि या देशाची देश म्हणून असलेली ओळख जपण्याच भाव येणे गरजेचे आहे.

असूया प्रचंड आला अपेक्षांना ओऱ्याखाली एक एक दिवसाची जगण्याची लढाई लढताना शेतकरी व जनताही मेटाकुटीला आली आहे. शेतकऱ्यांच्या जीवनातील अंधःकार जेव्हा दूर होईल, त्याचवेळी हा देश जगाच्या पाठीवर राज्य करेल!

शेतकरी वाऱ्यावर तिजोरीचे लुटेरे पारावर

विधानसभा निवडणुकीच्या पार्श्वभूमीवर राज्याच्या तिजोरीचे लुटेरे राज्यभर फिरत होते. प्रत्येकाला अपेक्षित संख्याबळचे आमदार निवडून आणण्यासाठी यात्रा काढाय्या लागल्या होत्या. या यात्रांमधील पंचतारांकित मंडप, जेवणावळी बधितल्या असतीलच, फुकट वाटपाच्या अनेक योजनांबरोबर ‘लाडकी बहीण व भाऊ’ योजनेमुळे सर्वात अधिक हाल शेतकरी वर्गाचे झाले. अशा योजनांमुळे फुकट मिळणारा पैसा व राशनमुळे शेतावर काम करणारे शेतमजूर हा वर्ग संपुष्ट आला. शेतकरी वर्गाचे तर अक्षरशः कंबरडे मोडले होते. महम्मद तुघलकाप्रमाणे शेतकऱ्याने उत्पादीत केलेल्या कांढा सारख्या शेतमालाची निर्यात बंद केली जाते व विविध प्रकारचे निर्यात कर लावले जातात. तसेच शेती उत्पादनासाठी या शेतकरी वर्गाने घेतलेले कर्ज व व्यावरील व्याज यामुळे संपूर्ण शेतकरी वर्ग कर्जबाजारी झाला असून अनेक शेतकरी व त्यांची तरुणाई सावकारी पारात अडकली आहे. दरवर्षी शेतीच्या उत्पादनात घट होत आहे. भविष्यात शेतकऱ्यांच्या मुलांच्या हाताला कामच शिल्लक राहिले नाही तर ते कोणत्या विश्वात शिरतील याचे भान सरकारला ठेवावे लागणार आहे.

शेतकऱ्याला धीर द्या अन्यथा देश संकटात !

अख्ख्या महाराष्ट्राचा शेतकरी ओल्या दुष्काळाने बरबाद झाला. घरेदारे बरबाद झाली, पोटच्या लेकरासारखी सांभाळलेली गुरे पाण्यात वाहून मरुन गेली. अर्थात मदत फक्त दोन हजार कोटीची जाहीर झाली. याच दरम्यान नाशिक उहारात साधुंच्या कर्मकांडासाठी १४ हजार कोटी जाहीर झाले. देशाच भविष्य घडवण्याची जबाबदारी असलेल्या शेतकऱ्यांच्या हाती काय लागले ? शेतकऱ्याच्या भाजीच्या देठालाही हात लावता कामा नये, कुणबी कष्टकऱ्यांच्या शेतातून घोटडळ पायदळ हे पिकातून न जाता बाजूने जावे, रयतेने पोटच्या लेकरासारखी काळजी घेऊन बहरलेले पीक हे आपल्या स्वतःच्या शेतात असल्यासारखे सैनिकांना वाटले पाहिजे, शेतकऱ्यांची दान्यांनी बहरलेली कणसे बघुन आपल्या शेतातील कणसे त्यांना वाटली पाहिजे, असा आपल्या सैनिकांना आदेश देणाऱ्या, शेतकऱ्याला तळहातावरच्या फोंडप्रमाणे जपणाऱ्या छत्रपती शिवायरा्यांच्या धेय धोरणांच, विचारांच राज्य जोपर्यंत निखावंत अठरापगड समाजातील प्रतिनिधित्व करणाऱ्या तरुणाईत येणार नाही, तोपर्यंत शेतकऱ्यांना न्याय मिळेल असे वाटत नाही.

नाऱ्याला तिलांजली दिली व महागड्या विदेशी वस्तू खरेदी करण्यास सुरुवात केली व यावर जास्तीत जास्त भर दिला याला काय म्हणावे!

आता आपण २१ व्या शतकात वावरत आहोत स्वदेशीचा वापर आपण जेव्हा म्हणतो तेव्हा याची सुरुवात देशातील आजी-माजी संपूर्ण राजकीय पुढाऱ्यांपासूनच व्हायला पाहिजे.

देशातील राजकीय पुढारी भाषणामध्ये ज्ञान वाटत असतात. देशातील प्रत्येक राजकीय पुढाऱ्यांनी दर महिन्याला जाहीर करायला पाहिजे की मी आणि माझ्या परिवारातील सदस्यांनी या – या विदेशी वस्तूंचा त्याग केला व स्वदेशी वस्तूंचा वापर करायला सुरुवात केली.पुढे चालून कोणत्याही विदेशी वस्तूंचा वापर करणार नाही. तेव्हाच स्वदेशी खरेदी-विक्रीला महत्व येईल व स्वऱ्या अर्थाने देशाची वाटचाल आत्मनिर्भर भारत होण्याच्या दिशेने होईल.

आज शेतकऱ्यांच्या समस्या, शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या, बेरोजगारी, महागाई, महागडे शिक्षण,आरोग्य सुविधांच्या समस्या याला जबाबदार देशातील १५ टक्के राजकीय पुढारीच आहेत. सरकारने जर आरोग्य सुविधा आणि शिक्षण सुविधा मोफत जर केले तर जनता आभारी राहील.

हल्ली प्रत्येक मोबाईलवर फेसबुकच्या माध्यमातून आपल्याला काही खऱ्या तर काही खोट्या बातम्या तसेच जाहिराती किंवा विविध प्रकारची मार्केटिंग करणारे बॅनर वाचायला मिळतात. मग ते राजकीय क्षेत्राचे असो, धार्मिक क्षेत्राचे असो, शैक्षणिक क्षेत्राचे असो किंवा सांस्कृतिक क्षेत्राचे असो.

या प्रत्येक क्षेत्राशी निगडित पुरस्कार देणाऱ्या विविध सामाजिक, धार्मिक व सांस्कृतिक संघटना किंवा विविध संस्था विविध पुरस्कार वितरणाचे बॅनर सोशल मीडियावर फिरवत आहेत.वेगवेगळ्या पद्धतीचे म्हणजेच साहित्यरत्न पुरस्कार, समाज भूषण पुरस्कार, भारत भूषण पुरस्कार, आदर्श शिक्षक पुरस्कार किंवा समाजरत्न पुरस्कार आम्ही देत आहोत म्हणून या संघटना बॅनरखाली आपला फोन नंबर देऊन मेसेजच्या माध्यमातून आपले सामाजिक कार्य व आपण कोणत्या क्षेत्रात कोणते कार्य करत आहोत, यासाठी माहिती व फोटो पाठवा, आम्ही तुम्हाला तुमच्या वैयक्तिक क्षेत्राशी निगडित कार्यांचे दखल घेऊन पुरस्कार देऊ असे सांगत आहोत.

लगेच दोन दिवसांनी मेसेज करत आहेंत की आम्ही तुमच्या कार्याची दखल घेऊन तुम्ही पुरस्कारासाठी दखलपात्र आहात त्यासाठी तुम्हाला एवढी एवढी रक्कम आम्हाला पाठवावी लागेल, तेव्हा तुमची नोंद होईल आणि मग तुम्हाला पुरस्काराबाबत अधिक माहिती दिली जाईल, असे सांगून पैसे उकळण्याचा धंदा विविध सामाजिक संघटना व धार्मिक

आलं पाहीजे. सर्वसामान्य माणूस शेतकरी, कामगार वर्ग यांच्याच खांद्यावर आपली पालखी आहे याच भान उद्योगपती आणि व्यवसायिकांना राहीलेलं नाही. सरकारी नोकरीची लाभलेली कवचकुंडले आपल्याला जन्तेसाठी आहोत, जनता आपल्यासाठी नाही, हे भान तमाम सरकारी नोकरांना आलचं पाहीजे.

आपापल्या कलेच्या क्षेत्रात उत्तुंग यश मिळवणारे लेखक, कवी, कलावंत ह्यांना ज्या रसिकांच्या प्रेमावर मोठं होता आलयं, त्या रसिकांच्या आणि सगळ्या समाजाच्या हितासाठी कणखर भूमिका घेऊन प्रसंगी सगळ्या व्यवस्थेच्या विरोधात उभ राहण्याचं सामर्थ्य, बळ आणि सदबुद्धी जनतेला आली पाहीजे.

कुठल्याही जात, धर्म, समूहाची द्वेषमुलक मांडणी करणाऱ्या मार्थेफिरूंच्या मनातल्या द्वेषाच्या चिंती नष्ट होऊन प्रेमाचे पूल कधी निर्माण होवोत देवचं जाणो. आपल्या मागच्या पिढ्यांनी आपले संसार, घरादाराची राखरांगोळी करून, प्राणाचे मोल देऊन मिळवलेलं स्वातंत्र्य आणि या देशाची देश म्हणून असलेली ओळख जपण्याच भाव येणे गरजेचे आहे.

असूया प्रचंड आला अपेक्षांना ओऱ्याखाली एक एक दिवसाची जगण्याची लढाई लढताना शेतकरी व जनताही मेटाकुटीला आली आहे. शेतकऱ्यांच्या जीवनातील अंधःकार जेव्हा दूर होईल, त्याचवेळी हा देश जगाच्या पाठीवर राज्य करेल!

पण हे खरेच कसे शक्य होईल हो? लोक तुमच्या नापत्र पुरस्काराची वाहवा कशी करतील हो? लोक तुम्हाला त्या क्षेत्रातील आदर्श व मौल्यवान हिरा समजतील का हो? समाज सुद्धा आपल्याला कमी समजून आपल्या पश्चात आपला अपमान केला जातो. ज्यांचे कार्य आपल्या क्षेत्रात खरोखरच उल्लेखनीय नाही, ज्यांचे आपल्या क्षेत्रात योगदान योग्य व उचित नाही, ज्यांचे समाजासाठी व देशासाठी सामाजिक कार्य शून्य आहे, जे आपल्या नेमून दिलेल्या कार्याशी व पेशाशी एकनिष्ठ नसतात, आपल्या कार्यात म्हणावे तेवढे सक्रिय नसतात, तेच महाभाग असे विकतचे पुरस्कार घेऊन स्वतःच्या हाताने आपले नाव मोठे करण्याचा प्रयत्न करतात.

पण हे खरेच कसे शक्य होईल हो? लोक तुमच्या नापत्र पुरस्काराची वाहवा कशी करतील हो? लोक तुम्हाला त्या क्षेत्रातील आदर्श व मौल्यवान हिरा समजतील का हो? समाज सुद्धा आपल्याला कमी समजून आपल्या पश्चात आपला अपमान केला जातो. ज्यांचे कार्य आपल्या क्षेत्रात खरोखरच उल्लेखनीय नाही, ज्यांचे आपल्या क्षेत्रात योगदान योग्य व उचित नाही, ज्यांचे समाजासाठी व देशासाठी सामाजिक कार्य शून्य आहे, जे आपल्या नेमून दिलेल्या कार्याशी व पेशाशी एकनिष्ठ नसतात, आपल्या कार्यात म्हणावे तेवढे सक्रिय नसतात, तेच महाभाग असे विकतचे पुरस्कार घेऊन स्वतःच्या हाताने आपले नाव मोठे करण्याचा प्रयत्न करतात.

पण हे खरेच कसे शक्य होईल हो? लोक तुमच्या नापत्र पुरस्काराची वाहवा कशी करतील हो? लोक तुम्हाला त्या क्षेत्रातील आदर्श व मौल्यवान हिरा समजतील का हो? समाज सुद्धा आपल्याला कमी समजून आपल्या पश्चात आपला अपमान केला जातो. ज्यांचे कार्य आपल्या क्षेत्रात खरोखरच उल्लेखनीय नाही, ज्यांचे आपल्या क्षेत्रात योगदान योग्य व उचित नाही, ज्यांचे समाजासाठी व देशासाठी सामाजिक कार्य शून्य आहे, जे आपल्या नेमून दिलेल्या कार्याशी व पेशाशी एकनिष्ठ नसतात, आपल्या कार्यात म्हणावे तेवढे सक्रिय नसतात, तेच महाभाग असे विकतचे पुरस्कार घेऊन स्वतःच्या हाताने आपले नाव मोठे करण्याचा प्रयत्न करतात.

पण हे खरेच कसे शक्य होईल हो? लोक तुमच्या नापत्र पुरस्काराची वाहवा कशी करतील हो? लोक तुम्हाला त्या क्षेत्रातील आदर्श व मौल्यवान हिरा समजतील का हो? समाज सुद्धा आपल्याला कमी समजून आपल्या पश्चात आपला अपमान केला जातो. ज्यांचे कार्य आपल्या क्षेत्रात खरोखरच उल्लेखनीय नाही, ज्यांचे आपल्या क्षेत्रात योगदान योग्य व उचित नाही, ज्यांचे समाजासाठी व देशासाठी सामाजिक कार्य शून्य आहे, जे आपल्या नेमून दिलेल्या कार्याशी व पेशाशी एकनिष्ठ नसतात, आपल्या कार्यात म्हणावे तेवढे सक्रिय नसतात, तेच महाभाग असे विकतचे पुरस्कार घेऊन स्वतःच्या हाताने आपले नाव मोठे करण्याचा प्रयत्न करतात.

पण हे खरेच कसे शक्य होईल हो? लोक तुमच्या नापत्र पुरस्काराची वाहवा कशी करतील हो? लोक तुम्हाला त्या क्षेत्रातील आदर्श व मौल्यवान हिरा समजतील का हो? समाज सुद्धा आपल्याला कमी समजून आपल्या पश्चात आपला अपमान केला जातो. ज्यांचे कार्य आपल्या क्षेत्रात खरोखरच उल्लेखनीय नाही, ज्यांचे आपल्या क्षेत्रात योगदान योग्य व उचित नाही, ज्यांचे समाजासाठी व देशासाठी सामाजिक कार्य शून्य आहे, जे आपल्या नेमून दिलेल्या कार्याशी व पेशाशी एकनिष्ठ नसतात, आपल्या कार्यात म्हणावे तेवढे सक्रिय नसतात, तेच महाभाग असे विकतचे पुरस्कार घेऊन स्वतःच्या हाताने आपले नाव मोठे करण्याचा प्रयत्न करतात.

पण हे खरेच कसे शक्य होईल हो? लोक तुमच्या नापत्र पुरस्काराची वाहवा कशी करतील हो? लोक तुम्हाला त्या क्षेत्रातील आदर्श व मौल्यवान हिरा समजतील का हो? समाज सुद्धा आपल्याला कमी समजून आपल्या पश्चात आपला अपमान केला जातो. ज्यांचे कार्य आपल्या क्षेत्रात खरोखरच उल्लेखनीय नाही, ज्यांचे आपल्या क्षेत्रात योगदान योग्य व दखलपात्र पुरस्कार मिळालेले आहेत...

पुरस्कार दिला जातो तेव्हा त्या पुरस्काराचा आनंद खरोखरच अर्वांनीय असतो. समाज बांधव गावकरी व विविध क्षेत्रातील लोक तुमच्या दखलपात्र पुरस्काराची वाहवा करतील. तुमचे बॅनर व पोस्टर चौका चौकात लावतील. पेपरबाजी व सोशल मीडियावर तुमच्या नावाचा गवगवा करतील. फक्त त्यासाठी आपले काम प्रामाणिक, एकनिष्ठ व समाजाच्या आणि देशाशी भल्यासाठी असले पाहिजे.

तरच तुम्हाला मिळालेल्या पुरस्काराची किंमद असेल. नाहीतर विकतचे पुरस्कार आजकाल कोणीही घेऊन आपल्या नावाचा स्वतःच्या हाताने डंका वाजवत आहे. हे आपल्याला सांगायची गरज नाही. सामाजिक कार्याची दखल घेणारे लोक प्रचंड प्रमाणात आहेत. ते तुमच्या कार्याची दखल घेऊन जर तुमचे कार्य खरोखरच उल्लेखनीय व प्रशंसनीय असेल तर तुम्हाला पुरस्कार देतीलच.

तुम्हाला कोणत्या राजकीय लोकांकडे किंवा प्रशासकीय अधिकाऱ्याकडे पुरस्कार द्या म्हणून त्यांच्या पाया पडायची किंवा त्याचे पाय धरायची गरज पडणार नाही. एवढे मी खात्रीने सांगू शकतो. मी सुद्धा

साहित्यिक व लेखक आहे. मला सुद्धा साहित्य क्षेत्रातील पुरस्कार देण्यासाठी एका संघटनेने माऱ्या लेखांचे फोटो मागितले होते. मी ते फोटो त्यांना मोटव्या अपेक्षेने व खुशीने पाठवले. आणि त्यांनी मला सांगितले की तुम्हाला दोन दिवसात कळवतो की, तुमची पुरस्कारासाठी निवड होईल किंवा नाही?

बरोबर दोन दिवसांनी त्यांनी मला मेसेज केला आणि सांगितले की तुमची पुरस्कारासाठी निवड झाली आहे त्यासाठी तुम्हाला पाच हजार रुपये मानधन आमच्या संस्थेला द्यावे लागेल...मी लगेच माझे गुरुवर्ग व सुप्रसिद्ध लेखक कवी तथा कर्तव्यदक्ष मुख्याध्यापक बबनराव गुळवे गुरुजी यांना ही हक्कीकत सांगितली. तेव्हा त्यांनी मला सांगितले की, हे बघ असले विकतचे पुरस्कार न घेतलेलेच बरे..अशा अनेक संघटना आहेत जे की विकत पुरस्कार देऊन सन्मान करतात...अशा विकतच्या पुरस्काराला काय अर्थ? हे मला गुळवे सरांनी सांगितले आणि मी तो विकतचा पुरस्कार न घेण्याचे ठरवले.

गुळवे सर म्हणतात की, आपण आपल्या क्षेत्रात व पेशात आपले काम प्रामाणिकपणे व इमानेइतबारे करत राहायचे....आपल्या कार्यातून सुगंध दरवळत देवायचा.... तो सुगंध आपोआप सर्व दूर पसरतो आणि आपल्या नावाचा बोलबाला आपोआप होतो. आपल्याला पुरस्कार मागायची किंवा द्या म्हणायची गरज पडणार नाही आपल्या कार्याची दखल घेऊन आपल्याला पुरस्कार देणाऱ्या प्रामाणिक व इमानरत आणि निस्वार्थ सामाजिक संघटना व संस्था भरपूर आहेत...त्या आपल्याला पुरस्कार नक्कीच देतील...मला सुद्धा माझ्या सामाजिक कार्याची दखल घेऊन एकही रुपया न देता मला अनेक पुरस्कार मिळालेले आहेत...

त्यासाठी प्रत्येक क्षेत्रातील कर्मचा?यांना, शासकीय अधिकाऱ्यांना, शिक्षकांना व इतर क्षेत्रातील कार्यकर्त्यांना विनंती आहे की, माऱ्या काढ्या बांधवांनो, विकतचे पुरस्कार घेण्याच्या फंदात पडू नका आणि आपले नाव खराब करून घेऊ नका...

प्रामाणिकपणे व तन-मन-धनाने आपले कार्य करत राहा नक्कीच आपल्या कार्याची दखल घेऊन आपल्याला योग्य व दखलपात्र पुरस्कार मिळेल... एवढे मात्र नक्की...

■ ■ ■

मोबाइल फोनचे व्यसन

काही वर्षांपूर्वी माझी मावशी रात्रीच्या सुमारास वॉशरूमला जाण्यासाठी उठली तेव्हा तिला १५ वर्षांच्या एकुलत्या एका मुलीच्या बेडरूमध्ये अंधारात मंद प्रकाश दिसला. ती दार ठोठावून आत गेली. मुलगी पायापासून ते डोक्यापर्यंत अंगावर घेऊन झोपलेली होती. चादरीतून तो प्रकाश आणि हसण्याचा आवाज येत होता.

मावशीने लाइट लावताच मुलगी उठली आणि म्हणाली की सकाळी फेराबुकरावर केलेल्या पोस्टवर आलेल्या लाइकसला उत्तर देण्यात व्यग्र आहे. त्या शाळकरी मुलीशी बोलल्यानंतर, मला समजले की केवळ मुलीलाच नाही तर मावशीलाही समुपदेशनाची गरज आहे. पुढे असे झाले की आम्हाला दोघांनाही जाणवले की मुलगी मोबाइलच्या अनिवार्य उपयोगाकडे आकर्षित होते आहे. कारण तो नेहमी उपलब्ध असतो आणि कधीच कंटाळवाणे होत नाही. तेव्हापासून, मावशीने तिच्यासाठी शक्य तेवढ्या वेळ कोणत्याही मुलांच्या तंत्रज्ञानाशी असलेल्या किशोरवयीन मुलांच्या तंत्रज्ञानाशी असलेल्या

मुले आपला गृहपाठ करण्यासाठी आणि तो लवकर पूर्ण करण्यासाठी एआयकडे मदतच मानत नाहीत, तर ते व्यावहारिकरित्या काय खरेदी करावे, कुठे खरेदी करावे, काय घालावे आणि कोणती लिपस्टिक ड्रेसशी जुळवे याबद्दल सूचना मागत आहेत. ते एआयशी अधिकधिक

संवादी होत आहेत, जे सल्ला देण्यास आणि मैत्री करण्यास सक्षम आहे. परंतु तज्ञ म्हणतात की पालक म्हणून आपण दुर्गुर्फा समस्यांचा सामना करत आहोत. एकीकडे, एआय दिवसातील मुलांचा बहुतेक वेळ घेत आहे. दुसरीकडे, मुले

विचार करू इच्छित नाहीत, म्हणून ते त्याचा अधिक वापर करत आहेत. एआय वैयक्तिक डिव्हाइसेस, दैनंदिन निर्णय आणि समस्या सोडवण्यावरील माहितीचा पर्यायी स्रोत बनला आहे. स्क्रीन व डिजिटल मीडियाचा अभ्यास करण्यासाठी आणि त्याचा सुज्ञ वापर करण्यासाठी, एआयची आवश्यकता आहे. कॉमन सेन्स मीडियाच्या एका अभ्यासातून दिसले की एआय कस्टमाइज्ड मित्र बनला आहे. तो कधीही टीका करत नाही, तर नेहमी कौतुक करतो व नवीन गोष्टी सुचवतो. तज्ञ पालकांना नेमका असाच सल्ला देतात. कल्पना करा की तुमच्या १८ महिन्यांच्या मुलाने त्याच्या शर्टच्या चुकीच्या काजात बटण लावले. म्हणून तुम्ही त्याला बटन लावण्याची ही पद्धत चुकीची आहे, असे म्हणू नका. त्याऐवजी म्हणा, छान, हे बटण लावण्याची नवी पद्धत दिसते. , पण मी किंवा तू असे लावले पाहिजे, असे सांगा. नंतर बटण व्यवस्थित लावा. एआय असेच करतो. परंतु तुम्ही आणि मी मुलांना देऊ शकतो ती शारीरिक मदत एआय देऊ शकत नाही. त्यांच्या कामाचे कौतुक, तुम्ही त्यांच्याकडून काय अपेक्षा करता आणि कोणते काम कसे करावे – मुलांना एआयपासून दूर ठेवण्यासाठी या तिन्ही गोष्टी एकत्र कराव्यात. लक्षात ठेवा की तंत्रज्ञान ही समस्या नाही. परंतु प्रत्येक गोष्टीसाठी त्याचा सक्तीने वापर करणे ही आपल्या मुलांची समस्या आहे.

■ ■ ■

या प्रत्येक गोष्टीचा

आणि भान समाजाला असते. म्हणून विकतचे पुरस्कार घेऊन लोकांना वेड्यात काढण्याचा धंदा बंद करा...

आपल्याला खरंच दखलपात्र व सामाजिक कार्याची दखल घेऊन विविध सामाजिक संघटनांतर्फे किंवा एखाद्या संस्थेतर्फे किंवा जिल्हा परिषदेच्या माध्यमातून

ठकन ठकन

दोन वेगळ्या प्रेमकथा

नि मांते महेश भट्ट आणि त्यांची शिष्या दिग्दर्शिका सुहृता दास यांनी नवीन चेहऱ्यांसह एक नवीन प्रेमकथा आणली आहे. त्यांच्या 'तू मेरी पुरी कहानी' या चित्रपटाचा ट्रेलर नुकताच प्रदर्शित झाला. महेश भट्ट नेहमीच नवीन चेहऱ्यांना संधी देण्यासाठी प्रसिद्ध आहेत. या चित्रपटात हिरण्य ओझा आणि अरहान पटेल ही एक नवीन जोडी आहे. अभिनेत्री बनण्याची आकांक्षा बाळगणाऱ्या एका मुलीची कहाणी या चित्रपटातून सांगितली आहे. अजय मुरडिया निर्मित आणि विक्रम भट्ट यांनी सादर केलेला हा चित्रपट २६ सप्टेंबर २०२५ रोजी चित्रपटगृहात प्रदर्शित होणार आहे. 'तारा अँड आकाश : लव्ह बियॉन्ड रेगालम्स' या चित्रपटामध्ये अलंकृता बोरा आणि जितेश ठाकुर यांच्या प्रमुख भूमिका आहेत. दिग्दर्शन श्रीनिवास अब्रोल यांचे आहे तर दीप्ती नवल, अमोल पालेकर, बृजेंद्र कला यांच्यासारखे कलाकार या चित्रपटात आहेत.

जान्हवी-इशानचा 'होमबाउंड' ऑस्करमध्ये

१ अभिनेत्री जान्हवी कपूर आणि इशान खट्टर यांच्या 'होमबाउंड' या चित्रपटाची २०२६ च्या ऑस्कर अकादमी पुरस्कारांमध्ये 'बेस्ट इंटरनॅशनल फीचर फिल्म' या श्रेणीसाठी निवड झाली आहे. भारताकडून विविध भाषांमधील २४ चित्रपट ऑस्करच्या शर्यतीत होते. यात अभिषेक बचनचा आय वॉट टू टॉक, पुष्पा २, द बंगाल फाईल्स हे हिंदी चित्रपटांबरोबरच दशावतार, आता थांबायचं नाय, स्थळ आणि साबर बॉड या मराठी चित्रपटांचाही समावेश होता. यामधून 'होमबाउंड' या हिंदी चित्रपटाची निवड करण्यात आली आहे. विशेष म्हणजे आतापर्यंत या चित्रपटाने अनेक आंतरराष्ट्रीय चित्रपट महोत्सवांमध्ये कौतुकास्पद कामगिरी केली आहे. नीरज घायवान दिग्दर्शित या चित्रपटाने अनेक पुरस्कार जिंकले आहेत. टोरांटो आंतरराष्ट्रीय चित्रपट महोत्सव आणि कान चित्रपट महोत्सवामध्ये धमाल केल्यानंतर हा चित्रपट जगभरातील प्रेक्षकांचे रंजन करण्यासाठी सज्ज आहे. जान्हवी आणि इशान खट्टर ही जोडी 'धडक' नंतर आता या चित्रपटातून प्रेक्षकांचे मनोरंजन करायला सिद्ध झाली आहे. धर्मा प्रॉडक्शनचा हा चित्रपट 'द न्यूयॉर्क टाइम्स'च्या 'टेकिंग अमृत होम' या लेखावर आधारित आहे. निर्मात्यांनी आता 'होमबाउंड'च्या प्रदर्शनाची तारीख जाहीर केली आहे. पोस्टरमध्ये इशान खट्टर आणि विशाल जेठवा बाईक चालवताना दिसत आहे. हा चित्रपट जगभरातील चित्रपटगृहांमध्ये प्रदर्शित होत आहे. त्याची कथा उत्तर भारतातील एका छोट्या गावातून येणारे बालपणीचे दोन मित्र शोएब अली आणि चंदनकुमार यांच्याभोवती फिरते. चित्रपटाची पटकथा बशरत पीर, नीरज घेयवान आणि सुमित रॉय यांनी लिहिली आहे. चित्रपटाची निर्मिती करण जोहर, आदर पूनाव-ला, अपूर्व मेहता आणि सोमेन मिश्रा यांनी केली आहे. थिएटरमध्ये प्रदर्शित

झाल्यानंतर हा चित्रपट नेटफ्लिक्सवर प्रदर्शित होणार आहे.

कोकणच्या मातीतला कुर्ला ते वेंगुर्ला

'कुर्ला टू वेंगुर्ला' या चित्रपटातून प्रेक्षकांना सहकुटुंब पुरेपूर मनोरंजन अनुभवता येणार आहे. उत्तमोत्तम कलाकार असलेल्या या चित्रपटात मालवणी बोलीचा मस्त तडका आहे. विजय कळमकर दिग्दर्शित हा चित्रपट १९ सप्टेंबर रोजी सर्वत्र प्रदर्शित झाला आहे. सध्या राज्यभरातील ग्रामीण भागात मुलांची लग्न जमणे ही समस्या झाली आहे. गावातल्या मुलींना शहराचे आकर्षण असते. त्यांच्याही आयुष्याबद्दल काही इच्छा-आकांक्षा असतात. परिणामी शहर आणि ग्रामीण भाग अशी एक दरी निर्माण झाली आहे. त्यामुळे ग्रामीण भागातील मुलांच्या रखडणाऱ्या लग्नाचा संवेदनशील विषय आणि त्याच्याशी जोडलेले सामाजिक मुद्दे याची अत्यंत मनोरंजक पद्धतीने या चित्रपटात मांडणी करण्यात आली आहे. विशेष म्हणजे पैसे नसताना वर्गणी काढून कोकणातील कलाप्रेमी तरुणांनी आणि त्यांचा 'गुडफादर' अमरजीत आमले यांनी हा चित्रपट निर्माण केला आहे. लोकसहभागतातूनच याचे वितरण आणि प्रमोशन केले आहे. सिनेकथा कीर्तन, चंद्रभागा स्टुडिओज आणि एम. व्ही. शरतचंद्र यांनी 'कुर्ला टू वेंगुर्ला' या चित्रपटाची निर्मिती केली आहे. अमरजीत आमले, विजय कळमकर, चारुदत्त सोमण, नयना सोनावणे, अविनाश सोनावणे, एम. व्ही. शरतचंद्र हे या चित्रपटाचे निर्माते आहेत. चित्रपटाची कथा, पटकथा आणि संवाद लेखन अमरजीत आमले यांचेच आहे. अभिनेत्री वीणा जामकर, प्रल्हाद कुडतरकर, वैभव मांगले, सुनील तावडे, स्वानंदी टिकेकर, साईकित कामत अशी उत्तम स्टारकास्ट या चित्रपटात आहे. यासोबतच चित्रपटात अमेय परब, शेखर बेटकर आणि अनघा राणे या नवोदित कलाकारांचा अभिनयही पहायला मिळणार आहे. माती आणि नाती जोडणारा, प्रत्येक कुटुंबाची गोष्ट सांगणारा 'कुर्ला टू वेंगुर्ला' प्रेक्षकांशी नाळ जोडत असल्याच्या प्रतिक्रिया सर्वत्र उमटत आहेत.

प्राजक्ता कोळी मराठी चित्रपटात

सो शल मीडियावर 'मोस्ट लीसन' म्हणून नाव कमावणाऱ्या प्राजक्ता कोळीची लोकप्रियता केवळ डिजिटल प्लॅटफॉर्मपुरती मर्यादित नाही. दैनंदिन जीवनावर आधारित विनोदी व्हिडिओंमुळे ती प्रसिद्ध झाली. त्यानंतर तिने अभिनयाकडे वळत नेटफ्लिक्सच्या 'मिससर्च' या वेब सीरिजमध्ये मुख्य भूमिका केली. ओटीटी आणि बॉलिवूडमध्ये तिने आपल्या अभिनयाने प्रेक्षकांची मने जिंकली आहेत. प्राजक्ताने धर्मा प्रॉडक्शनच्या 'जुग जुग जिओ' या चित्रपटातून बॉलिवूडमध्ये पदार्पण केले होते. त्यात ती वरुण धवन आणि कियारा अडवाणीसोबत लीड रोलमध्ये होती. अलीकडेच ती प्राइम व्हिडिओच्या 'अंधेरा' या मालिकेतही दिसली. प्राजक्ता आता कारकिर्दीचा एक नवीन अध्याय सुरू करणार आहे. ती पहिल्यांदाच मराठी चित्रपटसृष्टीत पाऊल ठेवणार आहे आणि तिच्या चित्रपटाचे नाव 'क्रांतीज्योती विद्यालय - मराठी माध्यम' असे आहे. प्राजक्ताने एक पोस्ट केली आहे. त्यात ती म्हणते, मी माझ्या मातृभाषेच्या प्रेमात आहे. लवकरच भेटू. हा चित्रपट हेमंत दोमे यांनी दिग्दर्शित केला आहे. चित्रपटाची कथा

महाराष्ट्रातील शिक्षण व्यवस्था आणि मराठी माध्यमांच्या शाळांच्या घसरणीभोवती गुंफलेली आहे. हा चित्रपट समाजात एक गंभीर संदेश देण्याचा प्रयत्न करेल. चित्रपटाची स्टारकास्ट एकदम तगडी आहे. चित्रपटात प्राजक्ता कोळीसह सचिन खेडेकर, अमेय वाघ, सिद्धार्थ चांदेकर, शिती जोग, कादंबरी कदम, हरीश दुहाडे आणि पुष्कराज चिरपुटकर असे कलाकार आहेत.

काजोल आणि ट्रिंकलचा नवा शो

बॉ लीवूडमध्ये सध्या टॉप शो आणि ब्रॉडकास्ट चा ट्रेंड वाढतो आहे. नेटफ्लिक्स वर कपिल शर्माचा 'द ग्रेट कपिल शर्मा शो' जोरात सुरू आहे. आता नेटफ्लिक्सला टक्कर देण्यासाठी प्राइम व्हिडिओ एक नवीन धमाल टॉक शो घेऊन येतो आहे.

आणि ट्रिंकल खन्ना सेलिब्रिटीसोबत मनमोकळ्या गप्पा मारणार आहेत. या शोमध्ये कोणते सेलिब्रिटी पाहुणे म्हणून येणार याची उत्सुकता चाहत्यांमध्ये आहे. अनेक मोठी नावे या शोमध्ये दिसण्याची शक्यता आहे. विशेषतः सलमान खान आणि आमिर खान यांचा समावेश आहे. हे दोन्ही दिग्गज कलाकार या शोमध्ये एकत्र दिसू शकतात असे म्हटले जाते. सलमान आणि आमिरने या भागाचे शूटिंग पूर्ण केल्याचे वृत्त आहे. त्या व्यतिरिक्त शाहरुख खान आणि अक्षयकुमार यांच्या नावाचाही हा यादीत समावेश आहे.

मोहनलाल फाळके पुरस्काराने सन्मानित

म ल्याळम चित्रपटसृष्टीतील ज्येष्ठ अभिनेते आणि मोहनलाल यांना भारतीय चित्रपटसृष्टीचा सर्वोच्च सन्मान मानला जाणारा दादासाहेब फाळके पुरस्कार जाहीर झाला आहे. २०२३ साठीचा हा पुरस्कार त्यांना २३ सप्टेंबर रोजी होणाऱ्या ७१ व्या राष्ट्रीय चित्रपट पुरस्कार सोहळ्यात प्रदान करण्यात येणार आहे. १९७८ मध्ये मल्याळम चित्रपटसृष्टीत करीयर सुरू करणाऱ्या मोहनलाल यांनी केवळ एक अभिनेता म्हणूनच नव्हे, तर निर्माता, पार्श्वगायक, डिस्ट्रीब्युटर, दिग्दर्शक आणि उद्योजक म्हणूनही स्वतःची ओळख निर्माण केली आहे. १९८६ मध्ये आलेल्या 'राजवित्ते माकन' या चित्रपटाने त्यांना सुपरस्टार

बनवले. १९८६ मध्ये एका वर्षात मोहनलाल यांचे तब्बल ३४ चित्रपट प्रेक्षकांच्या भेटीला आले होते. त्यावेळी मोहनलाल फक्त २६ वर्षाचे होते. या ३४ चित्रपटांमधील २५ चित्रपट बॉक्स ऑफिसवर ब्लॉकबस्टर ठरले. दर १५ दिवसांनी त्यांचा एक चित्रपट प्रदर्शित होत होता. मल्याळम चित्रपटसृष्टीमध्ये मोहनलाल यांचं मोठं नाव आहे. त्यांनी मल्याळमसह तेलुगू, तमिळ, कन्नड आणि हिंदी चित्रपटांमध्येही उल्लेखनीय भूमिका साकारल्या आहेत. कीरीदम, वानप्रस्थम, ल्यूसिफर, थानमात्र, दृश्यमसारख्या चित्रपटातील त्यांच्या भूमिका गाजल्या होत्या. नुकत्याच आलेल्या त्यांच्या 'थुदारम' या चित्रपटाने शंभर कोटी उत्पन्नाचा उबांक मोडला आहे.

नेटफ्लिक्सवर 'धडक २' आणि 'सन ऑफ सरदार २'

२६ सप्टेंबर हा दिवस नेटफ्लिक्सच्या प्रेक्षकांसाठी मनोरंजनाचा खजिना घेऊन येणार आहे. 'धडक २' आणि सन ऑफ सरदार २ हे दोन्ही चित्रपट येत्या शुक्रवारी प्रदर्शित होणार आहेत. वृत्ती डिमरी आणि सिद्धांत चतुर्वेदी यांचा 'धडक २' हा २०१८ मध्ये प्रदर्शित झालेल्या 'परियरेम परेमल' या तमिळ चित्रपटाचा हिंदी रिमेक आहे. त्याचप्रमाणे २०१८ मध्ये प्रदर्शित झालेल्या जान्हवी कपूर आणि इशान खट्टर यांच्या 'धडक' या चित्रपटाचा हा स्पिरिट्युअल सीक्रेल असल्याचंही म्हटलं जात आहे. 'धडक २' या चित्रपटात एका कॉलेजमधल्या तरुण-तरुणीची प्रेमकहाणी दाखवण्यात आली आहे. यात जातीभेदाचाही मुद्दा अधोरेखित करण्यात आला आहे. 'सन ऑफ सरदार २' देखील २६ सप्टेंबरला नेटफ्लिक्सवर स्ट्रीम होणार आहे. या चित्रपटाचा पहिला भाग २०१२ मध्ये प्रदर्शित झाला होता. 'सन ऑफ सरदार' एक क्लिन कॉमेडी सिनेमा होता. त्याने प्रेक्षकांचं भरभरून मनोरंजन केलं. आता पुन्हा एकदा अजय देवगन जस्सीच्या भूमिकेत चाहत्यांचं मनोरंजन करण्यासाठी आला आहे. सहकलाकारांमध्ये दीपक

डोबरियाल, चंकी पांडे, कुब्रा सैत, संजय मिश्रा, अश्विनी काळसेकर, डॉली अहलुवालिया, मुकुल देव,

विंदू दारा सिंग, साहिल मेहता, रोशनी वालिया आणि शरत सक्सेना ही मंडळी आहेत.